

dat een cumulatie van functies mogelijk maakte, bood volop gelegenheid tot manipulatie. Heldrings stuk, dat in juni 1847 verscheen, eindigde met een oproep om te protesteren 'tegen een Kerkelijken Regeringsvorm, die nooit met onze tijden strooken kan'. Van Toorenenbergen antwoordde met een terugblik op de handelwijze van de 'kerkelijke regenten' bij het beroep van Rutgers van der Loeff. De organisatie was onwettig; men kon haar slechts 'provisieel' erkennen.<sup>18</sup> Heldrings stuk bleef niet onweersproken. Er werd op gereageerd door de president van de synoden van 1844 en 1845, A. Francken, die al twintig jaar bestuurder was. Volgens hem was Heldrings brief ver onder de maat, omdat hij daarin wel 300 ambtsbroeders in een kwaad daglicht had gesteld.<sup>19</sup> Heldring schreef een tegenbrochure, die in januari 1848 verscheen. Van de strekking van zijn brief nam hij niets terug. Integendeel: als 'vrij Calvinist' en 'vast republikein naar de grondbeginselen onzer kerk' bleef hij protesteren. Dat Francken de zaak in het persoonlijke trok was onjuist. 'Of zouden alle de ambtenaren van den Staat, met den Koning aan het hoofd, gemoedelijke jeremiaden van laster en onrecht moeten gaan aanheffen, omdat men eene herziening der Grondwet verlangt?' Wat Heldring als 'leerend Ouderling' onder de overige ouderlingen voor ogen stond, was 'orde en toch vrijheid – eenheid en toch afwisseling'. Er zou een eind moeten komen aan het 'Priesterdom' dat de nieuwtestamentische gemeente beheerste.<sup>20</sup> Nog verder ging Heldring toen hij in mei 1848 in VCS een stuk uit het Franse dagblad *l'Esperance* overnam, waarin gesteld werd: 'Wanneer de democratie in den Staat zegeviert, moet de aristocratie voor altijd uit de kerk verdwijnen'. Diezelfde maand stelde hij in de vergadering der Christelijke Vrienden voor, dat men zich zou beraden op de wijze waarop binnen de Hervormde Kerk 'eene ruime ... vertegenwoordiging' verkregen zou kunnen worden. De eerste stap op weg naar de Odeon-vergadering van augustus 1848 was daarmee gezet.<sup>21</sup> Inmiddels was in april te Utrecht nog een predikantenvergadering gehouden. Ze leverde echter niets op vanwege onenigheid over de te volgen koers; samen was men orthodox, maar dan wel met een conservatief en een meer vooruitstrevend smaldeel.<sup>22</sup>

De samenkomst in het ook thans nog bekende gebouw Odeon, aan het Amsterdamse Singel, riep het beeld op van een tegensynode. Terwijl in Den Haag de politici bezig waren met de nieuwe grondwet en de nog geen 20 leden tellende hervormde synode zich boog over een radicaal herzien Algemeen Reglement, stelden hier onder leiding van Groen een brede groep orthodoxe hervormden zijn eigen eisenpakket op: 33 predikanten en 188 andere afgevaardigden van allerlei gemeenten stelden onder meer eisen betreffende democratische invloed op het kerkbestuur.<sup>23</sup> Meer nog dan de

<sup>18</sup> VCS 1847, 766-774, m.n. 767, 773v; 1848, 1-19, m.n. 8, 11.

<sup>19</sup> *Iets over het kerkelijk bestuur bij de hervormden in Nederland. Ten gevolge der opmerkingen van O.G. Heldring (...)* (Utrecht 1847).

<sup>20</sup> *Bedenkingen over het kerkbestuur bij de Hervormden in Nederland, ter wederlegging van het geschrift van ds. A. Francken (...)* (Amsterdam 1848) III-VI, 41.

<sup>21</sup> VCS 1848, 698, 751. De in VCS geleverde kritiek stond niet op zichzelf; ook door predikanten van meer liberale snit werd de nodige kritiek geleverd; vgl. J. Vree, "Publiciteit is bij de tegenwoordige staatsinstellingen een onmisbaar vereischte.' De rol van de pers in het debat over de toekomst van de Vaderlandse Kerk in de jaren rond 1848', in: Schutte, Vree, *Toekomst*, 191-227.

<sup>22</sup> Van der Hoeven, *Heldring*, 218.

<sup>23</sup> Breder over Odeon als tegensynode en het daar gestelde eisenpakket: Vree, 'Publiciteit', 199-201, en J. Vree, 'De herziening van het hervormde Algemeen Reglement (1846-1852)', in: Schutte, Vree, *Toekomst*, 22-63, m.n. 28-32.